

JUBILEUMI KRÓNIKA

II.

1918.

„Az esztendő most is úgy halt meg, mint az elesett katona, ágyúk zengése közt, amelyekről a holt napok hivatalos jelentések adnak majd hírt. Éjjelig halálzenét szolgáltattak 1917-nek, éjjel után üdvözlőt 1918-nak, az újszülötteknek, aki e sorok írásakor már megkezdte rejtelmekkel teli útját.

Soha ilyen ködbe nem nézett még emberi szem, mint most. Mit hoz ránk az új esztendő, amelynek bátyjai csak vittek, robotoltak, fosztogattak? Vajon beteljesedik-e az a kívánság, amelyet a himnusz nál öntöttek bele az emberek a mai Szilveszter-éjszakába, vajon hoz-e ránk még új esztendőt az, akinek védőkarjáért fohászokodtunk?”

Millió kérdőjel a lapokban. Ki tud rájuk előre válaszolni? Ám január 3-án már kövér betűs címek lobogtatják a remények legszebb zászlóit.

„Az ántánt a hét végén válaszol a bresztlitovszki békeajánlatra. Az oroszokkal holnap újra megkezdjük a tárgyalásokat.”

A főhadiszállás jelenti:

„Fegyverszünet az orosz fronton.”

„Delegátusaink Pétervárot is tárgyalnak.”

Az újságok mint hű barométerei a társadalmi légmozgásnak, hamar vidulnak a béke hírein, hamar le is törnek.

A JÖVŐ VILÁG

„Ami Platótól kezdve a mai szakszervezetek minden munkásáig a társadalom berendezkedésével, vagyon- és jogelosztás igazságtalanságaival, a földi jök egyenlő adagaival elégedetlen emberek állandó álma volt: a kommunizmus most Oroszországban testet kezd öltetni. A kicsúfolt utópiák, az agyoncáfolt szocialista jóslatok, amelyek oly kikerülhetetlenek, biztosnak és matematikailag határozottnak hirdették eljövételét, mint a csillagászok az égitestek megjelenését, most igazoltaknak és reálisnak bizonyultak. Oroszországban államosították a földbirtokot, és állami monopóliummá tették a banküzletet.

Feszült figyelemmel várjuk, mi jár ennek a nyomában? Beválik a kísérlet, amely a könyvek igazságait bátran és elfogulatlanul alkalmazza? A repülés kezdetén a gépek is többet zuhantak, mint repültek. De a kommunizmus vágya mélyebb és általánosabb, mint a repülés! Az emberi gondolkodás legmerészebb Ikarusai az egyenlőségért haltak vértanúhalált.

A kommunizmus szerkezete is fölépül, mert a föld teljes meghódításának gondolatáról épp oly kevéssé fog lemondani az emberiség, mint a levegőéről. Oroszországban most repülnek föl az első pilóták. Lehet, hogy sokan lezuhannak, de azért egyszer övék lesz a siker.”

A lapok időjelző berendezése zivatart mutat már a január 3-i „szép idő” után.

Szegedi Napló, január 4:

„Zökkenő a béke útján. Az oroszok kétségbevonják a németek őszinteségét. Az ukrán delegátusokkal tovább tárgyalnak.”

Móra is borúlátó, 8-án közzétett TÖKKOLOP c. vezércikkében így ír:

„Tökkolop a hetvenhét ember erejű fiú, akivel a földesúr kivágatja az erdőt, lekaszáltatja a rétet, agyonvereti a medvét, leszedeti a fiastyúkot az égről, s amikor a jó fiú mindennel készen van, a földesúr lekergeti az asztal alá pulikutyának, még ott is megrugdossa. Ez a tökkolop.

Igy már magunkra ismerhetünk. Pókhasú földesurunk, a mohos és zsugorodott szívé, a rogyott inu és agyafúrt Ausztria levágatta veled az orosz erdőt, lekaszáltatta a szerb rétet, leszedette veled a dicsőség legragyogóbb csillagait, és most mars be az asztal alá pulikutyának, magyar tökkolop. Béketárgyalásra nem hívnak bennünket. Franciaúl, németül beszélnek, becsülik a bolgárt és törököt is, de a mi nyelvünket, megtették vadkácsa nyelvnek. Mi az asztal alatt nyüszítünk, s a levágott, eldobott csontokkal is fejbe vágunk bennünket. Mit akarsz te tökkolop? Önálló hadsereget, függetlenséget?”

Az egész világ csöndben és feszülten néz Bresztlitovszkra. Különben legbékésebb esztendőik eseménytelensége terpeszkedik Szegeden.

„Főlemelik a telefondíjakat.”

„Frekó Mária munkásnőt Rókuson elütötte a vonat.”

Sok a katonaszökevény.

Tóth Imre katonaszökevény Alsóközponton mulatott a Halasi-féle vendéglőben. Német Antal lovas rendőr el akarta fogni, Tóth kést rántott, Német rálőtt a desertorra, aki azonnal meghalt.

A tábornokok is elfáradtak már, hát még a frontkatonák. Szöknek, ahogy tudnak. A hatóságok külön alakulatokkal sietnek őket összefogdosni és a statáriumot elrendelni. 1918-ban Szegeden 29 esetben mondtak ki katonai bíróságon halálos ítéletet szökésért, 19 esetben végre is hajtották.

„Dramai jelenet a szökött katona kivégzésénél. A budapesti honvéd hadosztály-bíróóság ítélete folytán tegnap lőtték föbe az első szökött katonát, kit statáriális eljárással ítélték el. Az elítélt neve Ommerhoffer Ferenc, 24 éves földműves, aki a 30. gyalogezred katonája volt. Többször járt a harctereken, legutóbb meg is sebesült, s így került haza. Most szökött meg először. A statáriális eljárás szerint már erre halálos büntetés jár. Amikor a katonát elővezették, az könyörögve vetette magát a százados elé, hogy ne lőjék agyon, hűségesen szolgál tovább. Amikor az ítéletet fölolvasták előtte, a százados elrendelte, hogy kössék be a szemeit, a törzsfoglár néhány katona segítségével falhoz állította, de az elítélt a földre vetette magát és elnyúlt. A törzsfoglár odatérdelt, és rászólt:

— No, ne gyerekeskedjék!

A szerencsétlen ember föltolta homlokára a fehér kendőt, úgy rángatózott a földön. A százados kardintésére a kivégző osztag közel ment az elítélthez, a fegyverek eldőrdültek. Az orvos izgalmában nem tudta megállapítani a halál beálltát, mire a már mozdulatlan holtest fölött újra elsütötték a fegyvereket.”

Nem csoda, ha a szökni szándékozók az elkeseredettség öngyilkosságba is belehajszolja.

SZERELMI DRÁMA ÁTOKHÁZÁN

„Két fiatal élet vergődik a szép tavaszi napon, ki tudja, mikor e sorok napvilágot látnak, dobban-e még továbbra a szívük. Egy alig 20 éves, frontot járt katonafiú, aki halálosan szerette 17 éves kedvesét, fegyverrel együtt megszökött, mellbelötte a leányt, azután föbelötte magát.

Horváth Szegdeli István a katona neve, a szülei Átokháza 122. szám alatt laknak. A fiú mint lábadozó katona, egyik közeli fogolytáborban teljesített szolgálatot, ahonnan kedden fegyverrel, éles tőltényekkel együtt megszökött. Nem bírta tovább, hogy ne lássa a gyönyörű szép, barna, 17 éves Erdődi Rozáliát, aki a szüleinél lakott Átokháza 560. szám alatt.

A fiút szívesen fogadták. Tudták, hogy a fiatalok szeretik egymást. A keddről szerdára virradó éjjel a szerelmesek fönt virrasztottak, a katona azt mondta, hogy szerdán délelőtt mennie kell, és talán sohasem látják újra.

Szerdán délelőtt a leány apja kiment a földre, az anyának pedig az udvaron akadt dolga. Tíz óra tájban hatalmas dörrenés hangzott ki a szobából. Az anya beszaladt, ott találta a leányát, két kezét a szívére szorította és úgy próbálta elállítani ömlő vérért.

— Lelőtt a Pista! — hörögte a leány, aztán lezuhant és elveszítette az eszméletét.

— Mit tettél a leánnyal, te gyilkos! — kiáltotta a jajveszékelő anya nagy fájdalomában; erre a fiú fölocsúdott: »Én is meghalok!« — mondta tompán, és levetette jobb lábáról a csizmát, és ujjával megnyomta a ravaszt, s az anya szeme láttára fejbőlötte magát. A golyó az állán ment be és a feje tetején jött ki. Azóta eszmélet nélkül fekszik.

Erdődi Rozáliának a bal mellén ment be a mannlicher-golyó és a hátán jött ki, közvetlenül a szív mellett, s a máját megsebezte. Percekre eszméletre tért és akkor elmondta az őt kihallgató Sass Lajos tb. rendőrkapitánynak, hogy a fiú tervét nem tudta. Azt látta, hogy a fiú a tábori lapra ír valamit, de nem olvasta el, mit. Ezt a búcsúlevelet megtalálták, így hangzik:

»Kedves Szüleim! Isten áldjon meg benneteket. Mindkettőnknek meg kell halni.«

Az életveszélyesen sérült két fiatal nem lehet elszállítani. Állapotuk változatlanul aggasztó, a fiú életbenmaradásához különösen nincs remény.”

POLITIKA MÁMI

Ápr. 3. A Piavénál változatlan erővel folynak a harcok. Verdunnál több napja tart a tüzérségi párbaj. Az angolok nagy erővel támadnak. Ápr. 4. A háború kitő-

rése óta negyedszer rekvirálnak Szegeden. Most csak lisztre, gabonára, bőr- és textilneműre terjed ki a rekvirálas.

„A németek messzihordó csodafegyverekkel már második hete lövetik Párizs fontos objektumait. A csodaágyút állítólag magyar fiú találta fel. A bresztlitovszki békekötés értelmében az első magyar hadifogolytábor érkezését várják Oroszországból. A németek újabb offenzívája indult meg nyugaton. Amerika gyors segítséget ad fegyverben, élő erőben, hadianyagban az antantnak. A magyar parlament két hónapja tárgyalja a választási törvényjavaslatot. De a politika ezeken túl alszik. A szundikáló politika olyan képtelenség, mint oroszlán, amely kanállal eszi a tejfölt. A magyar politika harsogni szokott, zúgni, vihart aratni. Most olyan passzív, mintha hirtelen megöregedett volna, és még ébren is bóbiskol, ahogy öregasszonyok szoktak varrás közben. Pedig elég szép darab munka volna az ölében ez a választási kacabajka. Csak éppen nem halad vele Politika mámi, mert minden öltés után erőt vesz rajta az álom. Biccent egyet a fejével, horkant is egyet, alszik tovább.

Csitt, csak járjünk halkán körülötte, föl ne ébredjen. Így sincs több kenyერünk, ruhánk, cukrunk, dohányunk, s akkor sem lesz, ha Politika mámi fölébred, és ügybuzgó ügytelenséggel intézi sorsunkat.”

De azért a király mégis törődik hű alattvalóival. Íme:

A KIRÁLY EGY ALSÓTANYAI ASSZONYNAK

„A munkabizottság szombat délben tartott ülésében Somogyi Szilveszter dr. polgármester ünnepélyes beszéd kíséretében nyújtotta át a király ajándékát özvegy Galambos Péterné balástyai lakosnak, akinek hét fia van a fronton. A felség ötszáz koronát és ezüst plakettet küldött Galambosnének. A plakett Máriát ábrázolja, ölében a gyermek Jézussal. Alatta a magyar királyi címer a következő magyar irattal: IV. Károly király. A polgármester kérdéseire Galambosné azt mondta, hogy a hét fia összesen tizennégy esetben volt megsebesülve.

— Hanem az Isten megsegített velük — mondta a derék asszony —, mert megtartotta őket az életben.

A polgármester ezután a kezét nyújtotta Galambosnének.

— Örülünk, hogy a felség kitüntette és ezzel meg van elégedve.

— Ügön. Meg vagyok elégedve. Csak tetcik tunni, nagyon keveslem a hadisegélyt. Azután a ruhanémú nagyon drága. Zsírszódám nincsen, de amolyan szódám se ügön van. Cukor is kellene, mög petróljom, azután cérna. Hosszú fejes szöveget se ügön lehet kapni...

Szóval elsírta a tanyai nép összes ismert és eléggé nem méltányolható panaszait. Majd jó egészséget kívánva, a Mária-plakettet csókolgatva, elballagott... De az ajtónál mégegyszer visszafordulva azt mondta:

— Ha írni tetcik ő szent fölségének, tessék beleírni, hogy tisztöltötöm, valamint a királyné ő szent fölségének a drága kezeit csókolgatom.”

Tudunk jutalmazni, kezet fogni, de ha valaki visszaél a társadalom bizalmával, lássa következményét.

ETEL VISSZAÉLT

„Etel, amint az újság belsejében olvasni méltóztatol, uram vagy úrnőm: Etel visszaélt. Borzasztó visszaélt e leányasszony, akinek csak az embere van oda a háborúban, és ő mégis úgy szedte fel az utána járó 89 filléres hadisegélyt, mintha a katona neki nem embere, hanem ura volna. Alázatos szolgád, nagyhatalmú törvény és tekintetes társadalom, úgy véli, hogy a katona esetleg úgy gondol vissza asszonyára a frontról, mintha maga a római pápa öszentsége lett volna az eskető papjuk és Péter és Pál apostol a násznagyuk és Isten minden angyalai a nyoszolyólányok és vőfélyek — de ez most már mindegy. Etel visszaélt — ő, Etel, mily büszke lehetsz rá, hogy te is visszaéltél, mintha csak hadseregszállító volnál vagy államférfiú, vagy kijáró méltóságos asszony! — és Etelre, mint elvetemedett teremtésre, teljes szigorával rátette tintába mártott talpát a Rend és a Törvény. Etelt be fogják csukni, és Etel, a napszámosember morganatikus felesége, a 89 filléres hadisegéllyel élő, ötven korona bírságot is fog fizetni.

Hát jó, Etelnek már mindegy, és Isten éltesse a törvényt is meg a törvényhozót is — dehogyan jut eszünkbe szemrehányással illetni azért, mert a katonánékat aszerint szabályozza, hogy meg vannak-e esküdve az urukkal, vagy nincsenek. A törvénynek

az a dolga, amit nem is végez el mindig ami a papnak: vigyázni a közerkölcsre. A törvény a nemi élet anarchiájától fél, s a házasságlevél erkölcsi erejét is kihasználja a polgári morál biztosítására. Hát jó, a borzasztó fölségű törvény, mely oly kíméletes az oroszánokkal és egyéb nagytekintetű dúvadakkal szemben, csak hadd üldözze kéjelgő szigorral az Etel-fajtájú legyeket. — azonban a társadalom, mely szintén nincs egészen makula nélkül, talán oltalmába vehetné őket. A társadalom ne szigorú legyen, csak jó legyen az Etelekhez, akiken bizonyára nem múlt, hogy a hites rangját el nem nyerték. Nekik is csak úgy álmuk, reményük és életük vágya volt ez, mint minden asszonynak, de ha az ember nem akarta ... Ám azt se kell azért bántani. Istenem, hát könnyelmű volt egy kicsit, azt tartotta: ráérünk még. Aztán: hogy majd ha meglesz a bútor; majd ha gyerek lesz; majd ha fiúgyerek lesz; majd a nagymama nevenapjára; majd a tízéves évfordulóra. Aztán... jött a háború, és a Szabó Antalok közül ugyan ki gondolt volna akkor államsegélyre? Az anyagi dolgok, furcsa ez, éppen nekik jutnak eszükbe utoljára. Sok ezren rohantak esküdni mégis, még többen, itt Szegeden is százzámra lányfővel hagyták itt az asszonyt, akinek a törvény segílyt nem ad, akit a törvény csak irgalmatlanul büntetni tud — mit lehet itt most már tenni?

Csak annyit, kedves társadalom, hogy te törődj most már az Etelekkel, bár nem csillagkeresztes hölgyek is. Ha bűnösöknek gondolod őket, és sorsukat megérdemlőknek, hát légy hozzájuk szigorú — majd a háború után. Akkor majd megjavulunk mindnyájan, még te is, kedves társadalom, addig pedig bocsáss meg nekik, és juttass számukra a nem hivatalos társadalmi segílyből. Ne keresgesd a törvényesség karikagyűrűjét, hanem az élet nyomorúságainak vasgyűrűjét váltsd be jószágod aranygyűrűjével.”

(Szegedi Napló, 1915. július 3.)

Május elején békét kötöttünk a románokkal. „Egy háborúval kevesebb, de maradt még így is elég!” A lapok természetesen már régóta nem lelkesednek, s egyáltalán nem a népek. A politika május 17-én még fennen hangoztatja: az ellenségeink kezdeményezései sorra összeomlanak frontjainkon. Három évig is eltarthat a háború! „A képeslap is kisebb lesz. A háborúban minden kisebb lett. Kisebbségek lettek a vendéglők, a cukrászdák étlapjai, a porciók, a tej tejtartalma; a becsületes emberek száma, a tiszta örömlők, a derűs percek, és a boldog emberek száma. Most kisebb lesz a képeslap is. Hogy férnek majd rá a viccek és az aláírás körül szokásos százezer puzsi?”

19-én a frontokon nincs újság. „Az angol politika kezd a béke felé fordulni. A katonai razzia 2000 gyanús szökevény egyént állított elő egy nap alatt Szegeden.” Május 30. A frontok felélénkülnek, a németek cefetül győznek nyugaton.

Már az ócska cipőket is csak kiutalásra árusíthatják a zsisbárosok Szegeden, hozta meg határozatát a legutóbbi tanácsülés.

A CIPŐHIVATAL MUNKARENDEJE

Hivatalos közlemény

„A rend kedvéért felhívatik a város lakossága, hogy ne tolongjon egyszerre a cipőhivatal előtt, hanem alkalmazkodjék a sorrendhez.

Az M. betűvel kezdődő nevéket hétfőn, az

N.	„	„	„	kedden,
O.	„	„	„	csütörtökön és
P.	„	„	„	pénteken

küldjük vissza a cipőhivatalból azzal az értesítéssel, hogy utalványokat további intézkedésig nem adunk ki.

Szerdán és szombaton egyáltalán maradjon otthon a t. közönség, mert ezeken a hetipiacos napokon a tanyai lakosság igényeit utasítják vissza.

Felhívunk itt is mindenkit a rend betartására. Szerda Alsótanyáé, szombat Felsőé.”

A megyéspüspök idej első pásztorbeszédében utasítást ad az egyházi hatóságoknak, hogy az orgonák önből készült részeit és sípjait írják össze. A családi orgonások, az egyes korosztályok már régen hadba vonultak. Most behívják a templomokat is.

Május 25. Arad kondása 800 Korona fizetést kap. Ez 40 koronával több, mint a szegedi rendőrkapitányé.

A német csapatok Franciaországban díszmeneteznek. Clemenceau a forradalomtól fél. Szeged középiskoláiban folynak a hadiérettségek.

A franciák ellentámadásba mentek. A németek Párizstól 60 km-re állnak. Július 3. Élénk tűzérési harc Alsó-Piavénél. Nem fog megbukni a szovjet kormány! Július 6. Wilson négy békepontja. A mi részünkről nincs kilátás és mozgolódás a béke körül. A képviselőház Mehmed szultán elhunytával és tiszteletadásával foglalkozik. Majd a választási reform kérdéseivel és a magyar nyelv érvényesítésével a nemzetiségiek politikájában. Az albán fronton folytatjuk visszavonulásunkat. Július 19. A Marne mentén örületes erővel marcangolják egymást a népek. A magyar képviselőház azon vitatkozik, hogy kiket illet meg a választójog. A nőket kizárják a választójogból. Július 26. Megindult a hadifogolycsere. Háromezer magyar hadifogoly érkezését várják. Július 30. A németek visszafelé vonulnak Franciaországból. Sándorfalván üldözőbe vett szökött katonákat lőtték agyon. Augusztus 9. A város tanácsa egymillió koronát az ősszel érkező király fogadására, ötmillió koronát az új kórház létesítésére szavazott meg.

A KÓRHÁZ KÖLTSÉGVETÉSE

Beveszünk:

Mérget	5,000.000 K
Türelmetlenséget	12,000.000 „
Kormányígéretet	20,000.000 „
Reményt az újért	100 „
Általános undort	50,000.000 „

Kiadunk:

Tüdőben	100,000.000 K
Népgyűlésben	200,000.000 „
Poloskában	300,000.000 „

Aki ért a számvetéshez, ezekből a tételekből kiszámíthatja, hogy a napi ápolási költség 8 korona 40 fillér lesz.

Augusztus 16. A franciák föltartóztathatatlan erővel támadják a német vonalakat. Olasz repülőgépek Bécsét is elérik, és bombázzák. Augusztus végén már békeigénye van a németeknek. Szeptember 15-én írásos tapogatózások folynak az antant kormányoknál. Wilson elutasítja a központi hatalmak békeigényeit. Szeptember 15. Ausztria—Magyarország a németektől függetlenül békejegyzéket intézett a hadviselő államokhoz. Balfour angol külügyminiszter: az idő nem érett meg a béketárgyalásokra. Wilson válasza is elutasító. Szeptember 27. Döntő világesemények előtt. Az antant áttörte a macedon-bolgár frontot. Nyugaton óriási nyomás nehezedik a német frontokra.

Október végére várjuk a királyt Szegedre.

Október 2. Bulgária kényre-kegyre megadta magát. Az antant lefegyverzést és szabad átvonulást kötött ki magának. Október 5. Németország és Törökország jóváhagyásával azonnali fegyverszünetet kér a monarchia. Október 14. Magyar belpolitikai válság. Megbukott a Wekerle-kormány. Ludendorff is lemondott. Wilson békepontjai értelmében a németek kiürítik Franciaországot és Belgiumot. Szeged várja a királyt! Tisza beszéde a képviselőházban: „Elvesztettük a háborút!”

Hatszáz spanyolbeteg van Szegeden. Négy hét alatt hatvanan meghaltak spanyolnáthában. A frontok még mindenfelé állnak, a fegyverek ölnék. Október 23. Megalakult a magyar nemzeti tanács! Október 25. Vilmos császár lemondott. A király elfogadta a Magyarország teljes önállóságáról szóló törvényjavaslatot.

Katonaszökevényeket végeznek ki Szegeden. Az olasz front még áll. A hadijelentések így kezdődnek: „Derék csapataink magatartása ismét fölülmúlt minden dicséretet.” Október 29. Véres tüntetés Budapesten. Megalakult a magyar katonatanács! Andrassy első jegyzékében különbékét kér Wilsontól, a másodikban azonnali fegyverszünetet az antanttól. „Azonnali fegyverszünetet!” Október 30. Szeged népe a nemzeti tanács mellett!

A budapesti rendőrség csatlakozott a nemzeti tanácshoz. A MÁV-mozdonyvezetők is csatlakoztak. A városi tanács hivatali testülete csatlakozott a nemzeti tanácshoz. A király október 30-án még új hadnagyokat nevez ki és sok kitüntetést oszt a szegedi frontkatonáknak. Október 31. A szegedi közgyűlés új gyárak telepítésével foglalkozik, a telekkisajátítással babrál egész nap. Mindenki a helyén, csak az új szerv, a nemzeti tanács van még az utcán. Ezen a napon este, nagy tömeggyűlések, ahol Móra, Juhász Gyula, Hollós József és más radikális párti szellemi vezérek szólnak a néphez, az új rendhez.

(Folytatjuk.)